

7. Дмитровський Є. Краще вчити вчителів // Радянська освіта. – 23 серпня 1961. – №67. – С.3.
8. Пінчук Т. Щоденник Ольги Євгенівни // Радянська освіта. – 27 червня 1962. – №50. – С.2.
9. Литвинов С. Кафедра педагогіки і вчитель // Радянська освіта. – 12 січня 1963. – №3. – С.1.
10. Кирилюк І. Покликання, перевірене життям // Радянська освіта. – 16 лютого 1963. – №13. – С.2.
11. Ільїн Г. Цікаво, корисно // Радянська освіта. – 16 лютого 1963. – №13. – С.2.
12. Власенко О. Власний «методичний арсенал» // Радянська освіта. – 27 лютого 1963. – №16. – С.2.
13. Строзюк С. Доцільно і бажано // Радянська освіта. – 6 березня 1963. – №18. – С.2.
14. Комарницький О. Перші уроки – в кращих школах // Радянська освіта. – 20 березня 1963. – №21. – С.2.
15. Петровський О. Важіль естетичного виховання // Радянська освіта. – 30 вересня 1964. – №78. – С.2.
16. Пуха І., Котляр А. Зміни будуть // Радянська освіта. – 5 грудня 1964. – №97. – С.2.
17. Руденко В. Нове в житті педвузів // Радянська освіта. – 12 квітня 1958. – №15. – С.3.
18. Кордубан Г., Жирноклеєв В., Резнік Г., Чумак М. Студенти педвузу на виробничій практиці // Радянська освіта. – 5 грудня 1958. – №49. – С.4.
19. Карпова Л. Послання вузу в селі // Радянська освіта. – 3 березня 1962. – №18. – С.2.
20. Чегот М. Гордість бути наставником // Радянська освіта. – 19 серпня 1964. – №66. – С.2.
21. Тевлін Я. Органі колективного керівництва // Радянська освіта. – 16 лютого 1957. – №7. – С.3.

References

1. Kovmir Yu., Blyznyuk S. Blyzhche do zhyttya // Radyans'ka osvita. – 10 hrudnya 1955. – №50. – S.4.
2. Artemenko M. Pershi kroky // Radyans'ka osvita. – 16 lyutoho 1957. – №7. – S.3.
3. Hol'din F. Blyzhche do praktyky // Radyans'ka osvita. – 23 bereznya 1957. – №12. – S.3.
4. Blyznyuk S. Student pryshov u shkolu // Radyans'ka osvita. – 25 chervnya 1960. – №51. – S.2.
5. Homenko L. Na praktytsi u shkoli-internati // Radyans'ka osvita. – 30 lypnya 1960. – №61. – S.2.
6. Bysykalov S. Khvylyuvannya pershoho uroku // Radyans'ka osvita. – 18 sichnya 1961. – №5. – S.2.
7. Dmytrovs'kyu Ye. Krashche vchyty vchyteliv // Radyans'ka osvita. – 23 serpnia 1961. – №67. – S.3.
8. Pinchuk T. Shchodennyk Ol'hy Yevhenivny // Radyans'ka osvita. – 27 chervnya 1962. – №50. – S.2.
9. Lytvynov S. Kafedra pedahohiky i vchytel' // Radyans'ka osvita. – 12 sichnya 1963. – №3. – S.1.
10. Kyrylyuk I. Poklykannya, perevirene zhyttyam // Radyans'ka osvita. – 16 lyutoho 1963. – №13. – S.2.
11. Il'yin H. Tsikavo, korysno // Radyans'ka osvita. – 16 lyutoho 1963. – №13. – S.2.
12. Vlasenko O. Vlasnyy «metodychny arsenal» // Radyans'ka osvita. – 27 lyutoho 1963. – №16. – S.2.
13. Strozuk S. Dotsil'no i bazhano // Radyans'ka osvita. – 6 bereznya 1963. – №18. – S.2.
14. Komarnyts'kyu O. Pershi uroky – v krashchykh shkolakh // Radyans'ka osvita. – 20 bereznya 1963. – №21. – S.2.
15. Petrovs'kyu O. Vazhlyi estetychno vykhovannya // Radyans'ka osvita. – 30 veresnya 1964. – №78. – S.2.
16. Pukha I., Kotlyar A. Zminy budut' // Radyans'ka osvita. – 5 hrudnya 1964. – №97. – S.2.
17. Rudenko V. Nove v zhytti pedvuziv // Radyans'ka osvita. – 12 kvitnya 1958. – №15. – S.3.
18. Korduban H., Zhymoklyeyev V., Reznik H., Chumak M. Studenty pedvuzu na vyrobnychiy praktytsi // Radyans'ka osvita. – 5 hrudnya 1958. – №49. – S.4.
19. Karpova L. Poslantsi vuzu v seli // Radyans'ka osvita. – 3 bereznya 1962. – №18. – S.2.
20. Chehot M. Hordist' buty nastavnykom // Radyans'ka osvita. – 19 serpnia 1964. – №66. – S.2.
21. Tevlin Ya. Orhani kolektyvnoho kerivnytstva // Radyans'ka osvita. – 16 lyutoho 1957. – №7. – S.3.

Lukyanenko O. V., Ph.D. in History, Senior lecturer of cultural sub-department in V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University (Ukraine, Poltava), lukyanenko.ov@gmail.com

«And it is not the teacher, god forbid...»: practice in higher educational institutions of UkrSSR during the period of the «thaw» (P.1)

The article illustrates the changes in the organization of the pedagogical practice of students in the institutes of the UkrSSR during the period of de-Stalinization (1953–1964). Application of content analysis of the press allowed to describe the attitude of university lecturers and school teachers to the problem; to discover its real and desirable content, to compare capabilities of teachers in the organization of educational and polytechnic manufacturing practices of youth.

Keywords: everyday life, pedagogical practice, polytechnic practice, higher school, de-Stalinization.

Лукьяненко А. В., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры культурологии, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко (Украина, Полтава), lukyanenko.ov@gmail.com

«И что это не педагог, не дай бог...»: практика в педагогических вузах УССР времен «оттепели» (Ч.1)

Иллюстрируются изменения в процессе организации и прохождения педагогической практики студентов пединститутов УССР периода десталинизации (1953–1964 гг.). Применение метода контент-анализа педагогической прессы позволило описать проблему отношения к ней преподавателей вузов и учителей школ; выявить ее реальное и желаемое содержательное наполнение, сравнить возможности педагогов в организации педагогической и политехнической производственной практики молодежи.

Ключевые слова: повседневность, педагогическая практика, политехническая практика, высшая педагогическая школа, десталинизация.

* * *

УДК 636.4.082

Шульга В. П.,
кандидат географічних наук, старший науковий співробітник, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (Україна, Київ), nnsbg@ukr.net

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО РИБАЛЬСТВА НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Проведено комплексне історичне дослідження розвитку промислового рибальства на території України на початку минулого століття. Розкрито стан галузі під час революційних подій 1917 р. та у першій половині 20-х рр. ХХ століття. Охарактеризовано важливість цього сегменту у національному господарстві країни. Зазважено про державне регулювання питань розвитку рибальства на теренах України. Вагу автора було зосереджено на питанні кооперації промислового рибальства, зокрема щодо діяльності Всеукраїнської кооперативно-виробничої спілки трудових рибалок. Окремлено основні групи акваторії УСРР та їх роль у забезпеченні достойного розвитку промислового рибальства.

Ключові слова: рибництво, рибне господарство, промислове рибальство, Народний комісаріат земельних справ УСРР, біоресурси.

За відомостями Колегії Рахункової палати України, Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012–2016 рр. не виконується, а рибна галузь, яка в недалекому минулому відіграла значну роль в економіці країни та її продовольчій безпеці, на сьогодні втратила свої позиції як ніколи потребує зваженої державної політики щодо її розвитку: «Україна має значний ресурсний потенціал (фонд рибогосподарських водних об'єктів складає 15,6 млн. га), однак добування водних біоресурсів постійно скорочується: 1991 р. – 905 тис. тонн, 2001 р. – 334 тис. тонн, 2013 р. – 226 тис. тонн, 2014 р. – лише 93,8 тис. тонн (без врахування даних щодо добування водних біоресурсів по АР Крим). При цьому імпорту водних біоресурсів збільшується, у 2013 р. порівняно з 2005 р. його обсяги зросли у 3,9 рази, а з 2010 – в 1,5 рази» [1]. Тобто галузь не розвивається,

а її конкурентоздатність знижується. Серед причин такого стану значаться: неналежне матеріально-технічне забезпечення, відсутність обігових коштів, зростання вартості енергоносіїв, неналежне відтворення водних біоресурсів, низька конкурентоздатність вітчизняної продукції галузі порівняно з відповідною імпоротною. Можливо, що для пошуку шляхів розв'язання виниклої ситуації слід звернутися до досвіду минулого.

Актуальність дослідження зумовлена відсутністю комплексних історичних розвідок, в яких би висвітлювалися питання розвитку галузі рибництва. Хоча, певною мірою деякі дослідники торкалися у своїх наукових працях різних аспектів зі становлення рибного господарства, зокрема на Полтавщині [2–3] і в країнах східної Європи [4].

Метою дослідження є проведення історико-наукового аналізу розвитку промислового рибальства в акваторії УСРР на початку ХХ століття.

Відповідно до Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», промислове рибальство (промисел) є «... видом спеціального використання водних біоресурсів (вилучення, приймання, переробка, зберігання, транспортування тощо, у тому числі постачання палива, води, тари, продовольства для функціонування суден флоту рибної промисловості та їх екіпажів) у рибогосподарських водних об'єктах (їх частинах), у тому числі у водах, що знаходяться за межами юрисдикції України» [5].

Наприкінці 90-х рр. ХІХ ст. рибний промисел у Російській імперії почав суттєво йти на спад і обсяги рибальства значно скоротилися. Якщо у 90-х рр. позаминулого століття вітчизняне рибництво щороку давало 3 млн. пуд. риби, то станом на 1915 р. воно вже становило лише 50%. У цей час Азовське море було цілком обезриблене. На це безпосередньо впливала відсутність регламентуючих документів щодо проведення рибальства та надмірно інтенсивною експлуатацією, головним чином тих водойм, де відбувався нерест риби, а також вилов ікряної риби на шляхах просування її до місць тертя (випадання ікри). Протягом 1915–1922 рр. рибне добування становило лише 650 тис. пуд. Хоча, варто наголосити, що причини, які передували цьому, були вже зовсім іншими, ніж ще чверть століття тому. Наслідки воєн та революційних подій, що відбувалися у державі за цей час, скоротили майже на 30% чисельність населення, яке займалося рибальством. Крім того, у разі скоротилася кількість рибальських знарядь. Однак ще більшого клопоту завдавали питання транспортування та збуту. Відтак, склалася майже абсурдна ситуація, коли нікому і нічим було рибалити. За цих обставин спостерігалось сильне розмноження риби у морі.

Питання державного регулювання рибальства Україні неодноразово ставали предметом дискусій. Однак слід зауважити, що небагато було зроблено ані у революційні часи, ані з приходом радянської влади. До революції 1917 р. деякі закони та постанови влади спеціально торкалися гирла та лиманів Дніпрянсько-Бузького, Дністрянського та північного узбережжя Чорного й Азовського морів. За час революції, після декрету Ради Наркомів від 15 серпня 1921 р., все рибальство й рибальська промисловість перейшли у відання «Головриби» – головного органу Народного комісаріату продовольства УСРР [6, с. 257]. Згодом, 7 березня 1923 р.,

світ побачив новий Декрет ВУЦВК. Цим найважливішим законодавчим актом визначалася приналежність усіх вод до держави, незважаючи на будь-які категорії. Усі промислові води розподілялися на дві категорії: 1) води загальнодержавного значення та 2) місцевого. Зауважувався порядок завідування та використання риболовних акваторій як першої, так і другої групи.

Уже починаючи від 1923 р., обсяги вилову риби в УСРР у водах загальнодержавного значення почали поступово підвищуватися. Проте у той же час рибацьке середовище якісно зменшилося. Теж відбувалося і з устаткуванням. Якщо взяти до уваги, що чинники, які визначають розміри промислового рибальства, є кількість рибалок та їх оснащення (неводи, сітки, ловецькі човни тощо) і прийняти для 1914 р. ці фактори за 100%, то на початок 1923 р. залишилося: рибалок – 51%, неводів – 47,0%, сітей – 20% і ловецьких човнів – 17,5%. При цьому станом на 1914 р. продукції видобували 1 млн. 600 тис. пуд., а у 1923 р. вона зменшилася на 650 тис. пуд. [7, с. 66].

За новим Декретом загальнодержавного значення здобували «...води Чорного й Азовського морів на протязі територіальних меж України; ріка Дністер по всій своїй поточині в межах Республіки, ріка Буг від гирла до села Гур'ївки, і ріка Дніпро від гирла його першого порога коло міста Запоріжжя (йдучи про течії) з усіма перетоками, озерами, плавнями і взагалі його складною водною системою на зазначеному протязі...» [7, с. 66]. У свою чергу, вони були поділені на чотири рибальські райони – два у Чорному морі та два в Азовському.

Пізніше були прийняті й інші урядові розпорядження та регламентуючі документи уже Народним комісаріатом земельних справ УСРР, на яке покладалося завідування рибними господарствами та опрацювання правил рибальства. Для завідування водами загальнодержавного значення та їх використанням це відомство створило спеціальні органи на місцях у вигляді «інспектур рибних промислів», що безпосередньо здійснювали рибпромисловий нагляд. Правила риболовлі, насамперед, передбачали забезпечення якомога більшого приросту рибної фауни. Це досягалось встановленням заборони на риболовлю, коли риба перебувала у стадії нересту; створенням сприятливих умов для росту молодянку; визначенням промислового розміру риб, допущених для вилову; зазначенням допустимих засобів та знарядь для риболовлі.

Слід зазначити, що у 1925 р. було засновано Всеукраїнську кооперативно-виробничу спілку трудових рибалок, що зосереджувала свою діяльність у водах загальнодержавного значення. Варто наголосити, що на той час було відсутнє системне просування морепродуктів до місць збуту і безпосередньо до споживача. Рибалки були змушені продавати вилови за досить низькими цінами просто на березі. Отримані кошти зовсім не покривали витрат навіть на амортизацію технічного оснащення. Створена спілка мала на меті покращити умови праці рибалок і запропонувати населенню якісну продукцію за доступними цінами безпосередньо від виробника. Кооперативне рибальство користувалося кредитною допомогою. Це, передусім, стосувалося рибальського оснащення та збуту виловленої продукції. Уже за перший рік діяльності можна було помітити певні зміни, які відчули рибалки: налагодження постачання засобів рибальства, навіть іноземного виробництва; зменшення

митного податку; звільнення від оплати акцизу солі, призначеної для рибної промисловості та ін.

Внутрішньо-територіальні води відносилися до вод місцевого значення. Вони також регламентувалися Декретом ВУЦВК від 7 березня 1923 р. Води місцевого значення перебували у віданні відповідних окружних виконавчих комітетів та здебільшого координувалися земельними відділами на місцях. Оскільки не всі води, що перебували на території округу, були промислового значення, на окрземвідділи покладалося завдання зробити поділ акваторій місцевого значення на дві групи: промислові і непромислові. До першої відносилися прибуткові одиниці відповідних округ і передавалися в оренду відповідно до регламентуючої документації. Непромислові води переходили у вільне користування громаді для вилову риби з метою власного споживання та засобами, дозволеними для цього. Так, І. Фаліїв зазначав, що ще донедавна «...риба, даючи здоровий харчовий припас, через дешеву на неї ціну, правила за головну страву незможної людності, була їй доступною, ніж м'ясо, а подекуди навіть дешевша од житнього хліба» [6, с. 256–257]. Однак уже все суттєво змінилося у першій половині 20-х рр. минулого століття. Ціни на рибну продукцію зросли у декілька разів і значно перевищили вартість на інші продукти харчування.

Такі народногосподарські та економічні обставини вимагали уваги держави та громадськості до потреб населення, а відтак і до розвитку галузі рибництва. На думку провідних фахівців, поліпшення рибальської справи повинно було відбуватися у двох напрямках: «1) необхідно вдосконалити та врегулювати рибальство; 2) треба подбати про рибальство, щоб збільшити кількість і вартість рибних запасів по внутрішніх водозборах» [6, с. 257].

Зуважимо, що риболовля у водах загальнодержавного та місцевого значення провадилася із дотриманням встановлених правил. Відповідно до місцевих умов розроблялися додаткові положення й затверджувалися Наркомземом УСРР. На жаль, змушені констатувати, що у переважній більшості округ не було опрацьовано додаткових правил. Це сталося через те, що окрземвідділи, на які покладалося регулювання та нагляд за дотриманням рибного законодавства, не долучилися ще до своїх обов'язків або ставилися до них несерйозно.

Як наслідок, виникало чимало порушень щодо дотримання законодавства, вилову риби, застосування тих чи інших рибальських засобів тощо. У свою чергу, Наркомзем УСРР на підставі наукових досліджень і разом з кооперованим рибальством зобов'язувалися виробляти раціональні методи риболовлі. Рибальство, будучи безпосереднім учасником розроблених проєктів, зобов'язувалося дотримуватися нововведень і законодавчих актів. І лише за цих умов можна було досягти достойного рівня вітчизняної галузі рибництва та розумно використовувати біоресурси. На думку провідних вітчизняних фахівців рибництва, ця галузь мала на меті отримувати певну кількість продовольчих високопоживних ресурсів, які могли б деякою мірою послабити забій великої рогатої худоби. Безперечно, це питання заслуговувало на увагу влади та громадськості і вимагало запровадження якнайшвидших дієвих заходів із покращення ситуації, що спостерігалася на початку минулого століття.

Розвиток промислового рибальства на початку 20-х рр. минулого століття потребував законодавчої

ініціативи, обґрунтованих відомостей про біологію риби, її вимоги до культурних умов і техніки облаштування спеціальних акваторій. Крім того, особливої уваги потребувало поширення серед населення знань про рибальство і рибництво, переважно у тих районах, де цій галузі надавалося більшого значення. Великі надії покладали на Бюро рибальства Сільськогосподарського наукового комітету України щодо проведення науково-експериментальних дослідів рибного господарства. Упродовж 1918–1927 рр. це відомство здійснювало координування галузевим дослідництвом та аграрною наукою в країні. Крім того, на нього також покладалася організація короткострокових курсів для підготовки висококваліфікованих фахівців рибного господарства. Значної уваги держава приділяла плановому регулюванню рибного ринку, поширенню рибних розплідників, створенню нерестилищ для одержання мальків тощо. Тільки завдяки застосуванню системного комплексного підходу щодо розвитку галузі можливо досягти її розвитку, аби вона знову посіла провідне місце у національному господарстві, до якого по праву належить уже багаторічне століття поспіль.

Список використаних джерел

1. Ресурсному потенціалу рибної галузі – зважену державну політику. Прес-служба Рахункової палати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://a7d.com.ua/novini/19918-resursnomu-potencalu-ribnoyi-galuz-zvazhenu-derzhavnu-politiku.html>
2. Бондаренко О. М. З історії розвитку рибництва в Полтавській губернії // О. М. Бондаренко, В. С. Усачова // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – №1. – С.76–79.
3. Усачова В. С. Сучасний стан рибництва, історія та розвиток галузі на Полтавщині / В. С. Усачова // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2015. – №1–2. – С.74–79.
4. Колос О. М. Історичні аспекти становлення рибництва в країнах східної Європи / О. М. Колос // Історія науки та біографістика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inb.dnsgb.com.ua/2008-1/08komkse.pdf>
5. Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – №17. – Ст.155.
6. Фаліїв І. Рибоводство й рибальство у внутрішніх водозбірках України / І. Фаліїв // Вісник сільськогосподарської науки. – 1923. – Ч.8–12 (серпень – грудень). – С.256–259.
7. Завойко С. Рибні промисли України / С. Завойко // Вісник Народного комісаріату земельних справ. – 1925. – №21–22 (листоп.). – С.65–70.

References

1. Resursnomu potentsialu rybnoyi haluzi – zvazhenu derzhavnu polityku. Pres-sluzhba Rakhunkovoyi palaty [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://a7d.com.ua/novini/19918-resursnomu-potencalu-ribnoyi-galuz-zvazhenu-derzhavnu-politiku.html>
2. Bondarenko O. M. Z istoriyi rozvytku rybnystva v Poltav's'kiy huberniyi // O. M. Bondarenko, V. Ye. Usachova // Visnyk Poltav's'koyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi. – 2010. – №1. – S.76–79.
3. Usachova V. Ye. Suchasnyy stan rybnystva, istoriya ta rozvytok haluzi na Poltavshchyni / V. Ye. Usachova // Visnyk Poltav's'koyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi. – 2015. – №1–2. – S.74–79.
4. Kolos O. M. Istorychni aspekty stanovlennya rybnystva v krayinah skhidnoyi Yevropy / O. M. Kolos // Istoriya nauky ta biohrafistyka [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://inb.dnsgb.com.ua/2008-1/08komkse.pdf>
5. Zakon Ukrayiny «Pro rybne hospodarstvo, promyslove rybal'stvo ta okhoronu vodnykh bioresursiv» // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 2012. – №17. – St.155.
6. Faliyiv I. Rybovodstvo y rybal'stvo u vntrishnikh vodozbirakh Ukrayiny / I. Faliyiv // Visnyk sil's'kohospodars'koyi nauky. – 1923. – Ch.8–12 (serpen' – hruden'). – S.256–259.
7. Zavoyko S. Rybni promysly Ukrayiny / S. Zavoyko // Visnyk Narodnoho komisariatu zemel'nykh sprav. – 1925. – №21–22 (lystop.). – S.65–70.

Shulga V. P., Candidate of Geographical Sciences, Senior Research Fellow, National Scientific Agricultural Library of NAAS (Ukraine, Kyiv), nmsgb@ukr.net

Historical retrospective of commercial fishing in the early twentieth century

A comprehensive historical study of the development of industrial fishing on the territory of Ukraine at the beginning of the last century is carried out. The conditions of the branch during the revolutionary events of 1917 and the first half of 20th years of the twentieth century are revealed. It described the importance of this segment of the national economy of the country. It is noted on the state regulation of fisheries development in Ukraine. The author's attention was focused on the issue of cooperation of industrial fisheries, including the activities of the All-Ukrainian union of cooperative and productive employment of fishermen. The main group of the waters of the USSR and their role in ensuring dignified development of commercial fishing are observed.

Keywords: fish farming, fisheries, industrial fishing, the USSR People's Commissariat of Agriculture, bioresources.

Шульга В. П., кандидат географических наук, старший научный сотрудник, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН (Украина, Киев), nmsgb@ukr.net

Историческая ретроспектива развития промышленного рыболовства в начале XX века

Проведено комплексное историческое исследование развития промышленного рыболовства на территории Украины в начале прошлого века. Раскрыто состояние отрасли во время революционных событий 1917 г. и в первой половине 20-х годов XX века. Охарактеризована важность этого сегмента в национальном хозяйстве страны. Отмечено о государственном регулировании вопросов развития рыболовства на территории Украины. Внимание автора было сосредоточено на вопросе кооперации промышленного рыболовства, в том числе на деятельности Всеукраинского кооперативно-производственного союза трудовых рыбаков. Определены основные группы акватории УССР и их роль в обеспечении достойного развития промышленного рыболовства.

Ключевые слова: рыбоводство, рыбное хозяйство, промышленное рыболовство, Народный комиссариат земледелия УССР, биоресурсы.

УДК 94–058

Храмцова І. А.,
аспірантка кафедри історії та права, Кременчуцький
національний університет ім. М. Остроградського
(Україна, Кременчук), ira1077@ukr.net

ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЖУРНАЛЬНОЇ ПУБЛІЦИСТИКИ В ДОБУ ПЕРЕБУДОВИ В УКРАЇНІ

Проаналізовано проблеми національної культури, крізь призму журнальної публіцистики в добу перебудови в Україні. Показано складність і неоднозначність умов розвитку та діяльності публіцистики в Україні в досліджуваній період. Журнальна публіцистика доби перебудови порушувала широке коло суспільно значимих проблем, які справляли значний вплив на процеси національного відродження на шляху України до державної незалежності. Значна увага приділялася розвитку національної культури, історичного переосмислення минулого, соціально-економічним трансформаціям. Українські журнали цієї доби стали не тільки авторитетним джерелом для вивчення історії, пізнання культури, економіки, а й самі задавали напрямок дискусії та аналізу цих сфер суспільного життя України, формуючи в громадській думці усвідомлення необхідності розгортання руху за національне відродження та державну незалежність України.

Ключові слова: національна культура, перебудова, публіцистика, українські часописи.

Актуальність дослідженню додає з одного боку, вивчення публіцистичних матеріалів українських журналів часів перебудови з точки зору на відображення в українській журнальній публіцистиці проблем національної культури, а з іншого – відсутність окремого історіографічного дослідження з даної теми.

Проблеми національної культури крізь призму журнальної публіцистики в добу перебудови в Україні, зокрема її ролі у процесі національного відродження донедавна залишалась поза увагою дослідників.

Найчастіше дана проблематика мала епізодичне відображення у вітчизняній історіографії. Даній проблемі свої наукові дослідження присвятили такі науковці як Д. М. Прилюка [1], В. Й. Здоровеги [2], М. І. Скуленка [3]. Разом із тим у цій проблематиці є чимало не досліджуваного.

Метою запропонованого дослідження є спроба за допомогою наукової літератури та джерельної бази проаналізувати проблеми та складнощі в розвитку національної культури у часи перебудови та відображення їх на сторінках українських часописів.

Політика гласності та демократизації в період перебудови поклати початок відмови від державної ідеології, цензури і набуття справжньої свободи творчості. Кардинальні зміни в духовно-культурному житті суспільства та болючі проблеми знайшли широке відображення в українській журнальній публіцистиці, яка ставала дієвим чинником духовного відродження України.

У роки перебудови в журналах почали друкуватись статті, в яких робилися спроби переосмислення значення української культурної спадщини та пошуків подальшого культурного розвитку. Окремої уваги у зв'язку з цим заслугове стаття І. Дзюби «Історія наша триває...» у журналі «Золоті ворота», в якій громадський діяч закликав до вивчення української культури у світовому контексті, засуджував уявлення у масовій свідомості про її неспівмірність і непорівнянність з культурами «історичних націй». «Це заважало нам належно побачити навіть значення її для нас самих. І саме відтворення європейського та світового контексту показує нам, що наші класики, скажімо, не тільки не випадали з нього, а часом і виходили за його межі вперед» [4, с. 11].

На сторінках журналу «Жовтень» академік В. М. Русанівський наголосив що важливим завданням є «цілісне дослідження внеску української культури у скарбницю духовного життя світу. І тому нагальним велінням часу є створення всесвітньої асоціації українців, котра б сприяла розвитку та поглибленню наукових студій і контактів між ученими, які пов'язали свою долю з дослідженням духовних надбань українського народу». Таку ж думку на сторінках журналу висловив і академік І. О. Дзевєрін, зазначивши, що «час перебудови надав можливість точніше, об'єктивніше вивчати історію української культури. Всі ми прагнемо об'єктивної істини, у пошуках якої заважало те, що явища нашої культури не завжди розглядалися як безперервний процес. Саме тому треба звернути увагу на так звані «білі плями» в історії нашої культури, ставити ці явища в контекст її безперервного розвитку» [5, с. 114].

У цей час в публіцистиці особливе місце займали проблеми української літератури – важливої складової національної культури, яка відображає і зберігає знання і духовність українського народу. Тон у дискусії навколо сучасного стану і перспектив розвитку літературного процесу в нових умовах задавали письменники і літературні критики, які були активними учасниками політичного і культурного життя.

Слід зазначити, що заслугове уваги ініціатива журналу «Вітчизна», який у 1987 р., коли ще міцними були компартійні ідеологічні шори, з метою активізації дискусії навколо проблем літератури в нових умовах на своїх сторінках під рубрикою «Література і сучасність» започаткував анкету «Перебудова: слова і справи». До